

Јелена Б. Лепојевић¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за руски језик и књижевност

<https://orcid.org/0000-0001-7660-0406>

АНГЛОРУСКИ² И АНГЛОСРПСКИ: ОДРАЗ БУДУЋНОСТИ У ЛЕКСИЧКИМ СИСТЕМИМА РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА³

Утицај страних језика, у првом реду енглеског, на друге језичке системе актуелно је и важно лингвистичко питање. Англоглобализација, како се неретко назива ова појава, огледа се у преузимању великог броја речи из енглеског језика чиме се доприноси ширењу хибридног 'језика'. Савремени руски, као и савремени српски језик, све више одликује својеврсна мешавина англицизама и домаћих речи. Рад превасходно испитује ширину утицаја енглеског језика на језичке системе руског и српског језика: разматраћемо којим се творбеним и лексичким механизмима ови језици служе да би преузете стране речи и изразе учинили функционалним елементима свог система. Поред анализе речи које су у фреквентној употреби у оба језика, попут *хејтџер/хейтџер*, *фрик/фрик*, *фејк/фейк*, *вајб/вайб*, *шреш/шреш*, посебна пажња биће посвећена глаголима насталим на страним основама додавањем морфема домаћег порекла: *јуилајџи/јуилиџи*, *скроловајџи/скроллиџи*, *хејџовајџи/хейџиџи* *дановајџи/даниџи*, *скриншотовајџи/скриншотиџи* и томе слично. Основни корпус представљају речници англицизама и жаргона у оба језика.

Кључне речи: позајмљенице, руски језик, англицизми, морфолошка адаптација, српски језик, творбено гнездо

Уводна разматрања

Феномен језичког позајмљивања (даље ЈП) представља актуелно истраживачко поље у лингвистици последњих деценија. На дијахронијској равни се кроз позајмљенице могу посматрати различити језички утицаји и конкатни, док у актуелним истраживањима преовладава испитивање утицаја енглеског језика (даље ЕЈ) на друге језике⁴.

1 jelena.lepojevic@filfak.ni.ac.rs

2 Кованица настала по угледу на ону који Т. Прћић (2019: 20) користи за нови социолект СЈ. Напомена – „англосрпски не обухвата сваки утицај енглеског језика на српски, него само оно што чини неоправдане и објективно непотребне иновације настале под утицајем норме из енглеског језика“ (PRČIĆ 2019: 57–58).

3 Рад представљен на конференцији *Jezik, književnost, budućnost 2025 – blokade*, Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 26. априла 2025. године.

4 „Danas se izučavanje jezičkih kontakata uglavnom usredsređuje na uticaj engleskog jezika i anglo-američke kulture na druge jezike sveta upravo zbog velikog ekonomskog, političkog i kulturološkog uticaja Amerike u globalnim razmerama“ (FILIPOVIĆ-KOVAČEVIĆ 2018: 393).

Сам процес ЈП⁵ није нова језичка појава: њене трагове у српском језику (даље СЈ) видимо у маси турцизама као и позајмљеницама из других језика; у руском систему функционише велики број речи које своје порекло воде из грчког и латинског, немачког и француског језика. Једина новина овде је неограничен утицај ЕЈ на руски и СЈ. Ова појава се неретко назива англоглобализацијом и огледа се у преузимању великог броја речи из ЕЈ чиме се доприноси ширењу хибридног 'језика'. Савремени руски, као и савремени СЈ, све више одликује својеврсна мешавина англицизама⁶ и домаћих речи.

На ранијим језичким етапама англицизми и позајмљенице уопштено нису били тако честа појава – половином XX века стране речи и изрази, иако нису малобројни, чинили су свега 10% лексичког састава руског језика (ŠANSKI 1959: 192).

Руски лингвисти посебно издвајају последњу деценију XX века као период најинтензивнијег позајмљивања страних речи, изазван променама у политичком, економском и културном животу државе⁷ (GOLUB 2003: 209). То је период најактивније промене лексичког састава руског језика (даље РЈ). Преузимање речи из других језика, истиче Валгина, није ниједном језику страно али овај период, не само по лингвистичким већ и по социјалним мерилима, карактерише као *американизацију* (2003: 108).

На српском говорном подручју ЕЈ данас нема исту улогу као други страни језици, већ је постао *одомаћени стирани језик*⁸ (PRČIĆ 2019: 16–21). Као изузетно доступан и свеprisutan, ЕЈ утиче на стварање новог социолекта који Прћић назива *англосрпским*⁹: „Ova hibridna i spontana tvorevina predstavlja vrstu srpskog jezika koji (sve više) odstupa od svojih normi i (sve više) biva upotrebljavan prema normama engleskog jezika“ (PRČIĆ 2019: 78).

Феномен одомаћивања ЕЈ приметан је глобално; ЕЈ је објективно и субјективно постао део многих језика и култура

5Позајмљивање представља један од механизма којим се, поред творбе нових и преосмишљавања значења постојећих речи, развија и богати лексички фонд. Појаву посебно проучавају, свака из своје перспективе, лексикологија, социолингвистика и контактна лингвистика.

6„Под термином англицизам овде се подразумевају две основне групе језичких јединица. На првом месту, то су лексичке јединице (тј. речи и афикси) које су или преузете из енглеског језика у српски (нпр. *мониторинг, пријед, даунлодовајти*), или се у српском јављају подстакнуте утицајем енглеског језика, а изворно су најчешће латинизми (*едукација, евалуација, хармонизација*). Ове јединице, које ће се називати очигледним англицизмима, временом постају више или мање интегрисане у систем српског језика, а најпотпуније у његов семантички подсистем“ (PRČIĆ 2006: 530).

7Због своје политичке изолованости руско друштво је било поприлично заштићено утицаја страних, посебно ЕЈ. А онда процес перестројке уноси корените промене које нису могле а да се не одразе на језик и у језику. Телевизија, штампа и друга средства масовне комуникације утичу на осавремењивање лексике. Позајмљивање невиђених размера приметно је у свим друштвеним областима.

8„Međutim, danas, na početku 21. veka, engleskom je pripao novi status odomaćenog stranog jezika, zbog njegove globalne rasprostranjenosti i ogromne zastupljenosti u komunikaciji, što je dovelo i do njegovog snažnog uticaja na sve jezike koji s njim dolaze u dodir“ (PRČIĆ 2019: 13).

9„Nije baš sasvim srpski, a nije ni engleski. Očigledno nešto između, nešto što bi se – pomalo šaljivo, ali nažalost prikladno – moglo nazvati *anglosrpskim jezikom*. To je jedna nasumična i proizvoljna mešavina [...] čija je glasovna struktura srpska, čiji su oblici uglavnom srpski, čije su reči često nepotrebno pozajmljene iz engleskog i najčešće loše prilagođene sistemu srpskog jezika, tako da se koriste bez ustaljenih pravopisnih, gramatičkih ili izgovornih oblika, a ponekad i bez ustaljenog značenja“ (SRNA: 9).

„jer on dopunjava komunikativne potrebe date jezičke zajednice tako što popunjava stvarne i pretpostavljene leksičke i druge praznine u maternjem jeziku i na taj način doprinosi uobličavanju jednog više ili manje zaokruženog komunikacionog resursa, koji sačinjava maternji jezik obogaćen odabranim elementima engleskog jezika” (PRČIĆ 2019: 18).

Историја питања

Питање језичких контаката, међусобни утицаји језичких система као и сам процес и резултати ЈП нису нове језичке теме, о њима се много истраживало и писало како на руском, тако и на српском језичком простору: рус. ARISTOVA 1978; BREJTER 1997; IZJUMSKA 2000; KRISIN 2000, 2002, 2004; VOLODARSKA 2002; TERMINASOVA 2008; GRIGORJEVA 2009; MARINOVA 2008, 2012; срп. FILIPOVIĆ 1986; 1990; BERIĆ-ĐUKIĆ 1993; ĆORIĆ 1998; AJDUKOVIĆ 2004; MILIĆ 2013.

Појединачне аспекте англицизама у СЈ истраживали су GRUBOR 2011; FILIPOVIĆ, MENAC 2005; FILIPOVIĆ 2005; FILIPOVIĆ-KOVAČEVIĆ 2011, 2018; RADIĆ-BOJANIĆ 2007.

Општијим социолингвистичким и прагматичким аспектима ЈП бавили су се BUGARSKI¹⁰ 1996; PANIĆ-KAVGIĆ 2006; MIŠIĆ ILIĆ¹¹, LOPIČIĆ 2011; рус. VEŽBICKA 2001, BONDAREC 2008.

Најзначајније и најобимније студије о англицизмима и утицају ЕЈ на српски свакако представљају речници RNA и SRNA, као и монографије Т. Прћића¹². Значајан допринос поменутог аутора огледа се у увођењу контактано-контрастивне области, појмова попут контактна језичка култура, контактанојезичка компетенција, енглески као одомаћени страни језик, англосрпски, немарни „функционални стил“, псеудонорма као и скала оправданости позајмљивања (PRČIĆ 2019: 186–187).

Питањима пуризма у језику бавили су се KLAJN 2008; рус. KITANJINA 2010; KOSTJEVA 2010.

Немали број аутора англицизме проучава у стручним регистрима (рачунарске науке, спорт, медицина, мода, економија) али такви радови нису улазили у опсег нашег истраживања.

Велики број наведених радова говори о актуелности тема а истовремено не представља препреку новим истраживањима: инвентар англицизама се непрестано попуњава па ни уз бројна истраживања тема није исцрпљена.

Језички пуризам и ставови према позајмљивању

Чињеница је да у СЈ функционише велики број позајмљеница, или према другој терминологији туђица, и да је то лако прихватање позајмљеница постало једно од трајних обележја језичког стандарда. Са таквим стањем се тешко мири жеља појединаца да заштите СЈ од страних речи, да га спасу од пропадања и нестајања, да га очувају за следеће генерације, све то уобличено у идологију језичког пуризма¹³. Како Клајн (2008: 153) каже,

¹⁰Опширнији списак библиографских јединица аутора у PRČIĆ 2019: 271–272.

¹¹Исто, у PRČIĆ 2019: 307–308.

¹²Комплетан списак библиографских јединица аутора у вези са темом у PRČIĆ 2019: 312–315.

¹³О *пуризму* и *антипуризму* више у Клајн 2008, где разматра ставове српских лингвиста не ову тему. Клајн (2008: 154) примећује да је код пуризма кључно да се тачно зна шта је у националном

„Знамо да је пуризам распрострањена појава, проучена у историји многих европских језика. Његова суштина је у отпору према страним речима, али се на то по правилу надовезује и отпор према иновацијама, академизам и конзервативизам, у смислу „повратка на изворе“. Узајамним упоређивањем манифестација пуризма у појединим језицима долазимо до закључка да за њега постоје два основна пред-услова: јако национално осећање и угрожена државност.“

Пуризам веома често заостаје за језичком стварношћу у којој су неупитно неопходни они англицизми који испуњавају комуникативне потребе говорника које домаће речи не могу у потпуности да задовоље.

У коначници, идеја језичког пуризма не може опстати и развијати се у језик који не тежи архаизацији, у којем је ЈП веома активан механизам богаћена лексичког фонда и у којем позајмљенице постају продуктивне творбене основе, што је случај са РЈ и СЈ.

Ако пуризам схватимо као једну врсту става према позајмљивању, којем је склонија нестручна јавност¹⁴, са друге стране имамо мишљења научне заједнице.

Најпре су ставови руских лингвиста према позајмљивању били реалистично позитивни: истицали су да је то легитиман начин обогаћивања лексичког фонда једног језика, да на свету не постоји језик нити друштво које би било имуно на утицаје из других култура (ŠANSKI 1959: 183), писали су да преузимање речи из других језика ничим не угрожава национални идентитет РЈ већ га, напротив, обогаћује и шири његове границе (VALGINA i dr. 2002¹⁵). Исте ставове, слично формулисане, износи и И.Б. Голуб¹⁶.

У новије време, међутим, са повећањем потребе да ЕЈ врши функцију општег заједничког језика, интензивира се и позајмљивање лексема из ЕЈ. Као последица прекомерног ЈП, у лексички систем РЈ улази све више непотребних англицизама који из употребе истискују изворне лексеме и синтагме еквивалентног значења: у савременом РЈ три четвртине свих позајмљеница чине англицизми.

Став српских лингвиста у почетку је такође био одмерен и објективан.

Ранко Бугарски (1996: 24) истиче да су стране речи данас неопходне уз употребу истих са знањем и мером, док И. Клајн¹⁷ истиче да „никада ниједан језик није ’угинуо’ због позајмљених речи, иако су у многим земљама пуристи предвиђали да ће језик ’пропасти’, ’изгубити душу’, ако се не забране туђице“.

Пипер (2003: 32–37) даје подужи списак појава које угрожавају савремени језику домаће, а шта туђе.

14Како сведочи Клајн, Фекете је писао да „отпор према туђицама долази махом из редова лаичке публике, и то утолико већи уколико се о језику, о његовим законитостима и токовима мање зна“ (2008: 158).

15«Национальная самобытность русского языка ничуть не пострадала от проникновения в него слов иноязычных, так как заимствование – вполне закономерный путь обогащения любого языка. Русский язык сохранил свою полную самостоятельность и лишь обогатился за счет заимствованных слов.» (VALGINA i dr. 2002: ¶10).

16 Русский язык всегда был открыт для пополнения лексики из иноязычных источников. Заимствования из древних языков (греческого, латинского), тюркизмы, галлицизмы, слова голландского, немецкого, английского происхождения, полонизмы, украинизмы и другие осваивались русским языком в разные исторические эпохи, не нанося ущерба его национальной самобытности, а лишь обогащая его и расширяя его пределы (GOLUB 2003: 209).

17 <https://www.politika.rs/scc/clanak/179591/Mozemao-li-da-zivimo-bez-engleskih-reci>

СЈ али се само две ставке тичу позајмљених речи и израза.

Први снажни талас позајмљеница у СЈ такође је примећен на прелазу из XX у XXI век. Нове лексеме, по пореклу англицизми, уврштене су тада у *Речник новијих анилицизама* (RNA). Две деценије касније, речник је доживео ново издање, а његови аутори констатују да англицизама има све више¹⁸.

Т. Прћић упозорава, и то с правом, на најекстремнији облик хибридикације СЈ о којем је говорио, а који назива „jezički angloholizam¹⁹“ (2019: 182-185), а његова суштина се „može opisati kao opijenost nekontrolisanim unošenjem svakojakih elemenata i pojava iz engleskog jezika u srpski, što se [...] često poima i kao kulturološki statusni simbol. Razlozi za to su znatno manje jezičke, a daleko više vanjezičke naravi“ (2019: 182).

Позајмљивање²⁰ и адаптација

Језичко позајмљивање, према Р. Драгићевић (2018: 221), представља један од три продуктивна начина за попуњавање лексичких празнина.

Сам процес ЈП дефинише се на мање-више исти начин а суштина је у постојању интерференције између језика даваоца (у наставку L1) и језика примаоца (даље L2), а крајњи циљ тог процеса јесте интеграција стране речи у L2 кроз супституцију еквивалентних елемената (FILIPOVIĆ 1986: 38-39)²¹.

И разлози за ЈП су тема која је широко обрађивана у литаратури, те тако С. Филиповић (2005: 10) издваја два разлога за масовно ЈП: први је комуникативне природе – када позајмљенице долазе заједно са новом појавом, у новије време доминантно из англофоног света; док се други разлог тиче психолошке потребе – владање ЕЈ представља симбол друштвеног статуса²².

Позајмљивање којим се задовољавају комуникативне потребе говорника једног друштва сматра се нужним и оправданим јер се њиме попуњавају лексичке празнине у систему, док се позајмљивање вођено психолошким разлозима сматра неоправданим јер не задовољава реалну потребу и често води ка гомилању синонима (више у PRČIĆ 2019: 57, 147; MILIĆ 2013: 125-126).

Руски лингвиста Крисин основне разлоге за ЈП види ван језика: потреба да се именују „увежени“ предмети и појаве, да се повећа степен семантичке дистинкције међу блиским појмовима, такође примећује да на друштвено-психолошком плану постоји перцепција да употреба стране речи демонстрира престиж (KRISIN 2004: 189).

Фактори који резултују ЈП могу се поделити на две групе:

1) Екстралингвистички фактори могу бити:

1) позајмљивање речи заједно са предметом или појмом: *смокинг* ≠ *сако*;

18da „sve noviji i noviji anglicizmi ‘nesmanjenom žestinom’ i dalje pristižu u srpski jezik, gde se u govoru i pisanju, uz minimalne izuzetke, uglavnom koriste proizvoljno, bez ikakvog sistema, dok se anglosrpski ‘jezik’, takođe ‘nesmanjenom žestinom’, i dalje širi i buja u skoro svim sferama današnje komunikacije i na svim nivoima upotrebe srpskog jezika.“ (SRNA: 9).

19О симптомима језичког англохолизма више у PRČIĆ 2019: 207-212.

20Као адекватнији су били предложени термини *копирање*, *репликација*, *ипреузимање* (FILIPOVIĆ-KOVAČEVIĆ 2018: 394).

21У истом делу се говори и о фазама у којима се реализује позајмљивање лексема.

22Прћић (2019: 149, 157) ову појаву назива статусном употребом англицизама.

Такве речи у језик долазе уз одговарајуће предмете и појаве због одсуства саме реалије у L2 и врше основну номинативну функцију.

- 2) тежња ка међународним терминима: *ввоз/увоз – импорт, вывоз/извоз – экспорт*;
- 3) тежња говорника да користе „модерне“ речи: *секьюрити – охраник; менаџер – руководицац*.

2) Лингвистички разлози за ЈП могу бити:

- 1) принцип језичке економије – замена вишечланог домаћег назива једном речју: *тостер* – приспособление для поджаривания тостов; *ритејлер* – продавац на мало;
- 2) потреба говорника да се конкретизује означени предмет: *джем* (густое) – *варење* (жидкое с целыми ягодами); *чикенбургер* – бутерброд с курицей; *фишбургер* – бутерброд с рыбой.

Слично запажање износи и Филиповић-Ковачевић (2018: 397) која разматра последице ЈП на семантичком плану и запажа допринос англицизама прецизнијем изражавању: англицизам садржи додатна семантичка обележја у односу на домаћи синоним (*ђус – сок, лайтхой – рачунар*).

Разматрајући неопходност ЈП, Прћић се залаже за интеграцију англицизама и предлаже скалу оправданости са пет ступњева, од сасвим неоправданих и неоправданих, преко условно оправданих па све до оправданих и сасвим оправданих (детаљније о скали у 2019: 130–135).

По преузимању, стране речи пролазиле су кроз различите процесе адаптације. Адаптација позајмљеница у L2 је неизбежна јер сваки језик има јединствена правила. Осим тога, структурне и генетске разлике између руског и српског с једне стране, и ЕЈ с друге, доводе до тога да се преузета реч мора прилагодити фонетским нормама, граматичким правилима, творбеним моделима и семантичким законима новог лингвистичког система у оквиру којег дата реч треба да функционише.

У научној пракси говори се о фонолошкој, морфолошкој, графолошкој, семантичкој и стилистичкој адаптацији позајмљеница (више у FILIPOVIĆ 1986, PRČIĆ 2023, MARINOVA 2012).

У сегменту граматичке адаптације реч се подчињава граматичким правилима и нормама L2. Граматичка структура L2 одређује које ће граматичке промене позајмљеница претрпети. Овај вид адаптације уско је повезана са граматичким категоријама променљивих врста речи, синтаксичком функцијом у реченици и њеним творбеним потенцијалом – управо се образовање деривата на бази позајмљеница у L2 сматра потврдом семантичке самосталности и високог нивоа адаптације позајмљенице.

То је недвосмислени сигнал, истиче Земска (1992: 213), да су носиоци датог језика реч престали да доживљавају као страну и да је она сада одомаћена реч.

Англицизми као творбена база

У наставку разматрамо англицизме кроз призму морфосинтаксичке адаптације, конкретније, коментаришемо творбене јединице и поступке којима се од англицизама стварају нове речи.

Поред чињеница да у системима савремених РЈ и СЈ сада функционише позамашан број англицизама који се брзо прихватају и релативно лако прилагођавају, интересантна је и њихова улога творбене базе. Дуго и интензивно проучавање англификације у поменутих језицима резултирало је бројним речницима који дележе неологизме англофоног порекла. Захваљујући таквим речницима, уочена су творбена гнезда (даље ТГ) око многих речи и израза иницијално прихваћених из ЕЈ: творбено-семантичку структуру таквих деривата чине позајмљенице као мотивске основе и домаће афиксалне морфеме.

Творбени потенцијал позајмљеница уочен је знатно раније: Шански (1959: 198), рецимо, коментарише да речи попут немачког глагола *marschieren* или француске речи *naïf* постају део система РЈ у лику *маршир-оват* и *наив-ный* тек када су им придодати глаголски односно придевски афикси типични за РЈ.

Замисао овог дела рада није била да да преглед свих англицизама које постоје унутар наших двају језика (сав ексцерпирани материјал²³ не може се прокоментарисати у раду овог обима) већ ћемо представити и коментарима пропратити одабране речи које су подједнако прихваћене у оба језика, те њихова посведочена ТГ.

У савременим језицима преовладавају англицизми из области компјутерске лексике који су толико специфични да или не постоји домаћа алтернатива или је њихова употреба језички економичнија: *сканер/скенер*, *принтер*, *логин*, *линк*, *имејл/(у)мејл*, *браузер*, *диск*, *байт/бајт*, *апдејт/апдејт*, *спам*, *аватар*, *адаптер*, *админ*, *мышь/миш*, *баг*²⁴ и томе сличне. Многе од ових речи су давно ушле у употребу па их речници нових англицизама и не региструју.

На промену начина размишљања, самим тим и изражавања, велики утицај имале су друштвене мреже и електронски медији па су речници РЈ и СЈ богатији за речи попут *лайк/лајк*, *мем/мим*, *хештег/хаштаг*, *свајп/свајп*, *пост*, *твит*, *ретвит*, *шер (шэр)*, *емотикон/емотикон*, *чат/чет*, *блог*, *селфи*, *трољ/трол*, *фотошоп*.

У социјалну интеракцију ушле су речи попут *инфлуенсер/инфлуенсер*, *фан*, *кринж/кринц*, *хејтер/хејтер*, *фейк/фејк*, *вајб/вајб*, *хајп/хајп*, *туторијал/туторијал*, *спойлер/спојлер*, *фолловер/фоловер*, *рејтинг/рејтинг*, *ритејлер/ритејлер*, *спин*, *треш*, *хак*, *фрик*, *челлендџ/челенц*.

Многе од ових речи непотребно су преузете из ЕЈ и оне стоје у синонимијском односу са домаћим лексемама: срп. *фоловер* – *пратилац*, *принтер* – *штампач*, *фан* – *обожавалац*, *браузер* – *претраживач*, *кринц* – *нелагодност*, *челенц* – *изазов*, *субскрајбер* – *претплатник*; рус. *хејтер* – *ненавистник*, *баг* – *сбой*, *фолловер* – *последователь*, *челлендџ* – *вызов*, *баннер* – *заголовок*, *туторијал* – *инструкция*, *руководство*, *справочник*.

С друге стране, неки од ексцерпираних примера преузимања манифестација су језичке економије – срп. *(у)мејл* уместо *електронска пошта*, *емотикон* – „дигитална сличица, пиктограм којим се изражава одређена идеја или емоција у есемес порукама и комуникацији на интернету“ (RNRSJ3: 130), *бампер* – „kratka pauza na radiju ili televiziji tokom koje se pušta audio ili video sadržaj radi odvajanja

²³ Сви примери разматрани у овом поглављу забележени су у речницима SARJ и RNRSJ1, 2 и 3.

²⁴ Када је графички лик речи исти у оба језика, реч је наведена само једном. Уколико постоји разлика на писму, први пример представља реч у руском, други у српском језику.

reklama od emitovanog programa“ (SRNA 2021: 74); рус. *блог* – „сетевой журнал или дневник событий“ (SARJ: 132), *бэкпекер/бэкпэкер* – „самостоятельный путешественник, путешествующий дикарем, с рюкзаком на спине“ (SARJ: 182), *имидж* – „совокупность представлений окружающих о данном человеке, его видимый со стороны психологический портрет, сопряженный со внешностью и манерами“ (SARJ: 389).

Исто важи за изразе рус. *секонд-хенд* – вещь, бывшая в употреблении, *ре-мейк* – новая версия ранее снятого фильма; срп. *секондхенд* – раније употребљавана одећа, *римејк* – „nova i drukčija verzija, naročito nekog filmskog ili muzičkog dela“ (SRNA: 475).

За једну од најфреквентније употребљаваних позајмљеница, реч *компјутер*, изворни руски термин гласи *электронная вычислительная машина*, скраћено ЭВМ, те је и у руском језику одомаћен овај интернационализам.

Прилагођавање англицизама на морфолошком плану значи да се тој речи, већ прилагођеној графо-фонолошки, додељују категорије и функције типичне за врсту речи којој припада у новом језичком систему. Иако је изворно у питању глагол (like), руско *лайк* је именица мушког рода у једнини. У ТГ ове речи налазе се глаголи попут *лайкать*, *лайкнуть*, *полайкать*, *отлайкать*, *облайкать*; од речи друге врсте забележен је само још придев *лайканный* (SARJ: 548).

У СЈ *лајк*²⁵ је такође именица мушког рода и налази се у основи речи *лајковати*, *лајкован*, *лајковање* (SRNA: 336–337); *лајкање*, *лајкаш*, *лајкашица*, *лајкер*, *лајкерка*, *лајковатељ*, *лајковатељица*, *лајкуша*, *лајкати*, *лајкнути* (RNRSJ1: 151–158). Приметно је да је у СЈ страна основа знатно продуктивнија у грађењу именица: чак и када се има у виду да су примери у потоњем речнику преузимани са онлајн ресурса, и да многи од њих неће заживети, говорници СЈ показују много већу слободу у комбиновању основе са афиксима домаћег порекла.

Глобални феномен *селфи*²⁶ (selfie) такође је именица мушког рода у оба језика. ТГ ове речи чине облици *селфи-истерия*, *селфимания*, *селфомания*, *селфитсья*, *селфишная* (SARJ: 920), а у слободној комуникацији могу се чути још и *селфач*, *селфист*, *селфер*, *селфить*, *заселфитсья*, *селка*. Као изворни руски синоним јавља се реч *себяшка*²⁷.

Српско *селфи*,²⁸ за разлику од руског облика, одликује се и категоријом падежа, а у његовом ТГ налазимо примере попут *селфаћ*, *селфовати* (*се*), *селфовање* (SRNA: 496/497); *селфијати се*, *селфијаши* (RNRSJ1: 201).

Запажа се и повећање броја именица на *-ер*, са значењем вршиоца радње или имаоца занимања, који није типичан словенски суфикс, већ је дошао као ставни део позајмљених речи, који постаје одлика творбеног типа: *абыюзер*, *аут-*
25„Dopadanje ili podržavanje neke osobe, ideje i sl. na društvenim mrežama izraženo pritiskom na određenu ikonu ili link“ (SRNA: 336).

26„Снимок самого себя, сделанный ‘с руки’ на мобильный телефон и выложенный в социальные сети; как правило, изображение на фото получается под углом, так как снимок производится с расположением камеры чуть выше или ниже головы“ (SARJ: 920).

27 У истраживању Р. Драгићевић анкетирани српски студенти предлажу речи *самослика*, *себић* и *својко* као домаће алтернативе (DRAGIĆEVIĆ 2024: 210).

28„Autoportret neke osobe, same ili u društvu, snimljen mobilnim telefonom ili digitalnim foto-aparatom“ (SRNA: 496).

сорсер, блогер, инфлюенсер/инфлуенсер, ритејлер/ритејлер, фолловер/фоловер, фрилансер/фриленсер, хайпер/хајпер, хакер, хейтер/хејтер; шејмер.

Образовање глагола од страних основа јасан је показатељ њиховог усвајања као и активног укључивања у говорну праксу, те дубоке интеграције у морфолошки систем. Као што се из наведених примера може уочити, посебно продуктиван за творење глагола на бази англицизама је српски суфикс *-ова(ти)*: *аутовати (се), аутсорсовати, бановати, гаслајтовати, канселовати, мобинговати, пранковати, свајповати, скроловати, спиновати, спојловати, стримовати, скринишотовати, твитовати, троловати, хејтовати, фотошоповати, хајповати, хаковати, хаштаговати, хедхантовати, чатовати, шејмовати, шеровати, шопинговати*. И док је у српском ово примарни модел творбеног типа, у РЈ није тако широко заступљен те бележимо мање примера: *брендировати, инсталлировати, рейтинговати, сидировати, троллинговати* (напореда са *тролити* који је фреквентнији), *чипировати*.

С руске стране, највећу активност у овом типу образовања показује суфикс *-и(ть)*: *апгрејдити, банити, гуглити, инстаграмити, инсталлити, канселити, релоадити, ретвитити, сканити, скроллити, стримити, скринишотити, фолловити, фотошопити, форвардити, френдити, фрилансити, хейтити, хачити, хейтити, шерити*; незнатно мање *-а(ть)*: *кликати, јузати, лайкати, лукати, свайпати, спикати*; или комбинација са постфиксом као код глагола *коннектити*ся, *чатити*ся. Код неких хибридних глагола уочава се суфикс *-ну(ть)* у својој стандардној улози указивања на тренутност радње: *кенселинути, краишнути*ся, *лукнути, спикнути, реплајнути, хакнути*.

Ови глаголи служе за образовање других глагола, најчешће префиксацијом: *загуглити, зашеймити, зашерити, облайкати, посвайпати, запостити/перепостити, початити*ся, *зафолловити/отфолловити*; *забаговати, изгуглати, одтаговати*; појава се чешће уочава у РЈ.

Паралелно са већином наведених глагола у СЈ иду и глаголске именице на *-ње*, у складу са стандардним творбеним обрасцем у српској творби, типа *блоговати – блоговање*.

У оба језика се примећује увећање броја именица на енглески суфикс *-инг* који ће, слично као и *-ер*, ускоро почети да се осећа као одомаћени суфикс. РЈ је склонији преузимању ингвизама, док у СЈ паралелно постоје именице на *-инг* и оне са домаћим суфиксом *-ње*: срп. *блоговати* – рус. *вести блог, заниматься блоггингом*; *блоговање – блоггинг, ведение блога*.

Треба, ипак, имати у виду да овакви деривати дуго остају на маргинама књижевног језика, опстајући преваходно у професионалном жаргону или сленгу. А опет, такви и слични глаголи немају тако прецизне и садржајне еквиваленте у књижевном језику.

Представљена анализа јасно показује да се ЈП не своди на пуко преузимање засебних речи већ посредно утиче и на постојеће творбене моделе. Продуктивност хибридних глагола на *-ити* и *-ова(ти)*, те именице на *-ер* сведочи о зачецима нових творбених механизма у систему руског, односно СЈ.

Закључна разматрања

Најснажнији утицај на развој лексичког фонда оба разматрана језика, али и на ширем глобалном нивоу, данас има ЕЈ из којег долази највећи број позајмљеница. Отуда се стиче утисак, „иако то није сасвим тачно, да се фонд нових речи у српском језику углавном богати англицизмима, а не дериватима насталим од домаћих афикса и/или словенских творбених основа“ (DRAGIĆEVIĆ 2024: 209).

Истина је да је раније ЈП било мање продуктивно док се данас за попуњавање појмовних празнина најчешће посеже за речима из ЕЈ.

Општи је закључак да у савременом руском и СЈ, у комуникацијском смислу, англицизми односе превагу над домаћим еквивалентима, делом из социјално-психолошких разлога, делом због принципа језичке економије: „као новији, звучнији, краћи и помоднији термини“ (PRĆIĆ 2019: 149).

Млађе генерације, чија језичка активност посредује позајмљивању широких размера, користе англицизме не само због функционалности, већ и као показатељ идентитета, припадности глобалној култури, професионалном или дигиталном свету. У том смислу, англоруски и англосрпски су постали моћан социолингвистички маркер. Употребљени у том коду, англицизми, поред лингвистичког, носе и културни садржај.

Највећа замера у вези са прешироком употребом англицизама јесте чињеница да се у говору и писању, уз минималне изузетке, углавном користе произвољно, без устаљених правописних, граматичких или изговорних облика, а понекад и без устаљеног значења. Таква стихијска и непланска употреба англицизама утиче на стварање својеврсног хибридног језика који је најраспрострањенији варијетет у јавној употреби на оба говорна подручја.

Снажан утицај ЕЈ на друге језичке системе проистиче из чињенице да је тај језик данас свеприсутан, да врши функцију општег заједничког језика и да је подразумевани страни језик већем делу планете. Све побројано ствара идеалне услове за развој полилингвалних појединаца. Стога, мешање кодова до којег долази у процесу језичких контаката, рекли бисмо, није симптом пропадања језика већ природна комуникативна стратегија, која одражава когнитивне процесе и особености перцепције света у условима глобализације.

Не може се, међутим, испустити из вида да то што се данас сматра нарушавањем норме у будућности може бити њен део. Језички системи поседују механизме за природну саморегулацију, чијим се деловањем сувишне речи стављају на маргине или избацују из језика, а оне потребне укоренењу у језички систем.

И да закључимо, утицај ЕЈ на руски и српски је очигледан и снажан, против таквог утицаја се не може и у крајњој линији и не треба борити (језички пуризам такође није решење) али се свакако приликом позајмљивања треба водити принципом нужности.

Цитирана литература

- AJDUKOVIĆ 2004: AJDUKOVIĆ, Jovan. Uvod u leksičku kontaktologiju: teorija adaptacije rusizama. Beograd: Foto Futura, 2004.
- ARISTOVA 1978: АРИСТОВА, В.М. Англо-русские языковые контакты. Ленинград: Издательство Ленинградского государственного университета, 1978.

- BERIĆ ĐUKIĆ 1993: BERIĆ ĐUKIĆ, Vesna. Iz kontaktne lingvistike. Novi Sad: Filozofski fakultet, 1993.
- BONDAREC 2008: БОНДАРЕЦ, О.Э. Иноязычные заимствования в речи и в языке: лингвосоциологический подход. Таганрог: Из-во Таганрогского государственного педагогического института, 2008.
- BREJTER 1997: БРЕЙТЕР, М.А. Англицизмы в русском языке: история и перспективы: Пособие для иностранных студентов-русистов. Владивосток: Диалог, 1997.
- BUGARSKI 1996: БУГАРСКИ, Ранко. Стране речи данас: појам, употреба, ставови. у: О лексичким позајмљеницама. Београд: Институт за српски језик, Суботица: Минерва, 1996, 17–25.
- VALGINA 2003: ВАЛГИНА, Н.С. Активные процессы в современном русском языке. Москва: Логос, 2003.
- VALGINA i dr 2002: ВАЛГИНА, Н.С. РОЗЕНТАЛЬ, Д.Э. ФОМИНА, М.И. Современный русский язык: Учебник. Москва: Логос, 2002.
- VEŽBICKA 2001: ВЕЖБИЦКАЯ, А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. Москва: Языки славянской культуры, 2001.
- VOLODARSKA 2002: ВОЛОДАРСКАЯ, Э.Ф. Заимствования как отражение русско-английских контактов. Вопросы языкознания, 4. Москва, 2002, 96–118.
- GOLUB 2003: ГОЛУБ, И.Б. Русский язык и культура речи. Москва: Логос, 2003.
- GRIGORJEVA 2009: ГРИГОРЬЕВА, Т.М. «Чужесловие» в русском языке и русской ментальности. Журнал Сибирского гуманитарного университета. Гуманитарные науки. Humanities & Social Sciences, 2/5, 2009, 38–48.
- GRUBOR 2011: ГРУБОР, Јелена. Став говорника српског језика према (неологизмима) англицизмима у српском језику. Прилози проучавању језика 42. Нови Сад: Филозофски факултет, 2011, 65–80.
- DJAKOV 2003: ДЬЯКОВ А.И. Причины интенсивного заимствования англицизмов в современном русском языке. Язык и культура, 2. Новосибирск, 2003, 35–43.
- DRAGIĆEVIĆ 2018: ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. Српска лексика у прошлости и данас. Нови Сад: Матица српска, 2018.
- DRAGIĆEVIĆ 2024: ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. Огледи из српске дериватологије. Вишеград: Андрићев институт, 2024.
- ZEMSKA 1992: ЗЕМСКАЯ Е.А. Словообразование как деятельность. Москва: Наука, 1992.
- IZJUMSKA 2000: ИЗЮМСКАЯ, С.С. „Вечный“ вопрос о мере использования иноязычных слов. Русская словесность, 4, 2000, 9–12.
- KLAJN 2008: KLAJN, Ivan. *Purizam i antipurizam u današnjem srpskom jeziku*. Južnoslovenski filolog, LXIV. Beograd: SANU, 2008, 153–176.
- KITANJINA 2010: КИТАНИНА, Э.А. Языковой пуризм как лингвистическая проблема. «Русский язык: исторические судьбы и современность». Москва: МГУ, 2010, 177–178.
- KOSTJEVA 2010: КОСТЕВА, В.М. К вопросу о языковом пуризме в тоталитарных государствах. Вестник МГПУ. Серия «Филология. Теория языка. Языковое образование», 1/5. Москва, 2010, 73–78.
- KRISIN 2000: КРЫСИН, Л.П. Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни. У: Русский язык конца XX столетия (1985–1995), Москва, 2000, 142–161.
- KRISIN 2002: КРЫСИН, Л.П. О русском языке наших дней, Изменяющийся языковой мир. Пермь, 2002.
- KRISIN 2004: КРЫСИН, Л.П. Русское слово, своё и чужое: Исследования по современному русскому языку и социолингвистике. Москва: Языки славянской культуры, 2004.

- MARINOVA 2008: МАРИНОВА, Е.В. Иноязычные слова в русской речи конца XX – начала XXI в.: проблемы освоения и функционирования. Москва: Наука, 2008.
- MARINOVA 2012: МАРИНОВА, Е.В. Иноязычная лексика современного русского языка: учеб. пособие. Москва: ФЛИНТА/Наука, 2012.
- MILIĆ 2013: MILIĆ, Mira. Anglicizmi kao sinonimi u srpskom jeziku. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013.
- MIŠIĆ ILIĆ, LORIĆIĆ 2011: МИШИЋ ИЛИЋ, Биљана. ЛОПИЧИЋ, Весна. Прагматички англицизми у српском језику. Зборник МС за филологију и лингвистику LIV/1, Нови Сад: МС, 2011, 261–273.
- PANIĆ-KAVGIĆ 2006: PANIĆ-KAVGIĆ, Olga. Koliko razumemo nove anglicizme. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2006.
- PIPER 2003: ПИПЕР, Предраг. Српски између великих и малих језика. Београд: Београдска књига, 2003.
- PRĆIĆ 2006: PRĆIĆ, Tvrtko. Globalna angloCOOLtura i njen uticaj na sinonimiju srpskog jezika, U: Susret kultura. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2006, 529–535.
- PRĆIĆ 2019: PRĆIĆ, Tvrtko. Engleski u srpskom. Treće, elektronsko izdanje. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019.
- PRĆIĆ 2023: PRĆIĆ, Tvrtko. Srpski sa engleskim. Osnove kontaktno-kontrastivne lingvistike. Prvo e-izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2023.
- RADIĆ-BOJANIĆ 2007: RADIĆ-BOJANIĆ, Biljana. Neko za chat?!: diskurs elektronskih ćaskanica na engleskom i srpskom jeziku. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2007.
- RNA: VASIĆ, Vera. PRĆIĆ, Tvrtko. NEJGEBAUER, Gordana. Rečnik novijih anglicizama. Do you speak anglosrpski? Novi Sad: Filozofski fakultet, elektronsko izdanje, 2018.
- TER-MINASOVA 2008: ТЕР-МИНАСОВА, С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: учеб. Пособие. Москва: Слово/Slovo, 2008.
- ĆORIĆ 1998: ЋОРИЋ, Божо. Позајмљенице и врсте речи, у: Врсте речи у српском језику, Београд: Међународни славистички центар, 1998.
- FILIPOVIĆ 1986: FILIPOVIĆ, Rudolf. Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih do-dira. Zagreb: JAZU i Školska knjiga, 1986.
- FILIPOVIĆ 1990: FILIPOVIĆ, Rudolf. Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje. Zagreb: Školska knjiga, 1990.
- FILIPOVIĆ, MENAC 2005: FILIPOVIĆ, Rudolf. MENAC, Antica, Engleski element u hrvatskome i ruskom jeziku. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
- FILIPOVIĆ 2005: FILIPOVIĆ, Sonja. Izgovor i pisanje računarskih anglicizama u srpskom jeziku. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2005.
- FILIPOVIĆ-KOVAČEVIĆ 2011: FILIPOVIĆ-KOVAČEVIĆ, Sonja. Anglicizmi kao međujezički pojmovni amalgami. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LIV/2, Нови Сад: МС, 2011, 247–263.
- FILIPOVIĆ-KOVAČEVIĆ 2018: FILIPOVIĆ-KOVAČEVIĆ, Sonja. Posledice kontakata srpskog jezika sa engleskim na semantičkom nivou, tematski zbornik Jezici i kulture u vremenu i prostoru, VII/2, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018, 393–407.
- ŠANSKI 1959: ШАНСКИЙ, Н.М. Очерки по русскому словообразованию и лексикологии. Москва: МП РСФСР, 1959.

Извори

- RNRSJ1: ОТАШЕВИЋ, Ђорђе. НИКОЛИЋ, Марина. ЂОРЂЕВИЋ, Весна. Речник нових речи у српском језику 1. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2022.
- RNRSJ2: ОТАШЕВИЋ, Ђорђе. НИКОЛИЋ, Марина. ЂОРЂЕВИЋ, Весна. Речник нових речи у српском језику 2. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2023.

- RNRSJ3: ОТАШЕВИЋ, Ђорђе. НИКОЛИЋ, Марина. ЂОРЂЕВИЋ, Весна. Речник нових речи у српском језику 3. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2024.
- SARJ: ДЬЯКОВ, Анатолий Иванович. Словарь англицизмов русского языка. Москва: Флинта, 2021.
- SRNA: PRĆIĆ. Tvrtko. DRAŽIĆ, Jasmina. MILIĆ, Mira i dr. Srpski rečnik novijih anglicizama. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2021.

Елена Б. Лепоевич

АНГЛОРУССКИЙ И АНГЛОСЕРБСКИЙ ЯЗЫКОВЫЕ ФЕНОМЕНЫ: ПЕРСПЕКТИВЫ ЭВОЛЮЦИИ В СИСТЕМАХ РУССКОГО И СЕРБСКОГО ЯЗЫКОВ

Резюме

Влияние иностранных языков, в первую очередь английского, на другие языковые системы, является актуальным и важным лингвистическим вопросом. Англоглобализация, как часто называется это явление, проявляется в заимствовании большого количества слов из английского языка, что способствует распространению гибридного языка. Современный русский, как и современный сербский, все больше характеризуются своеобразной смесью англицизмов и исконной лексики. Данная работа прежде всего исследует масштабы влияния английского языка на языковые системы русского и сербского языков: мы рассмотрим, какими словообразовательными и лексическими механизмами пользуются эти языки, чтобы сделать заимствованные слова и выражения функциональными элементами своей системы. Помимо анализа слов, часто употребляемых в обоих языках, таких как *хејтер/хейтер*, *фрик/фрик*, *фејк/фейк*, *вајб/вайб*, *треш/треш*, особое внимание будет уделено глаголам, образованным на основе иностранных корней путем добавления исконных морфем: *гуглати/гуглить*, *скриншотовати/скриншотить*, *скроловати/скроллить*, *хејтовати/хейтить*, *бановати/банить* и тп.

Основной корпус составляют славари англицизмов и жаргонов в обоих языках. *Ключевые слова*: заимствование, русский язык, англицизмы, грамматическая адаптация, сербский язык, словообразовательное гнездо